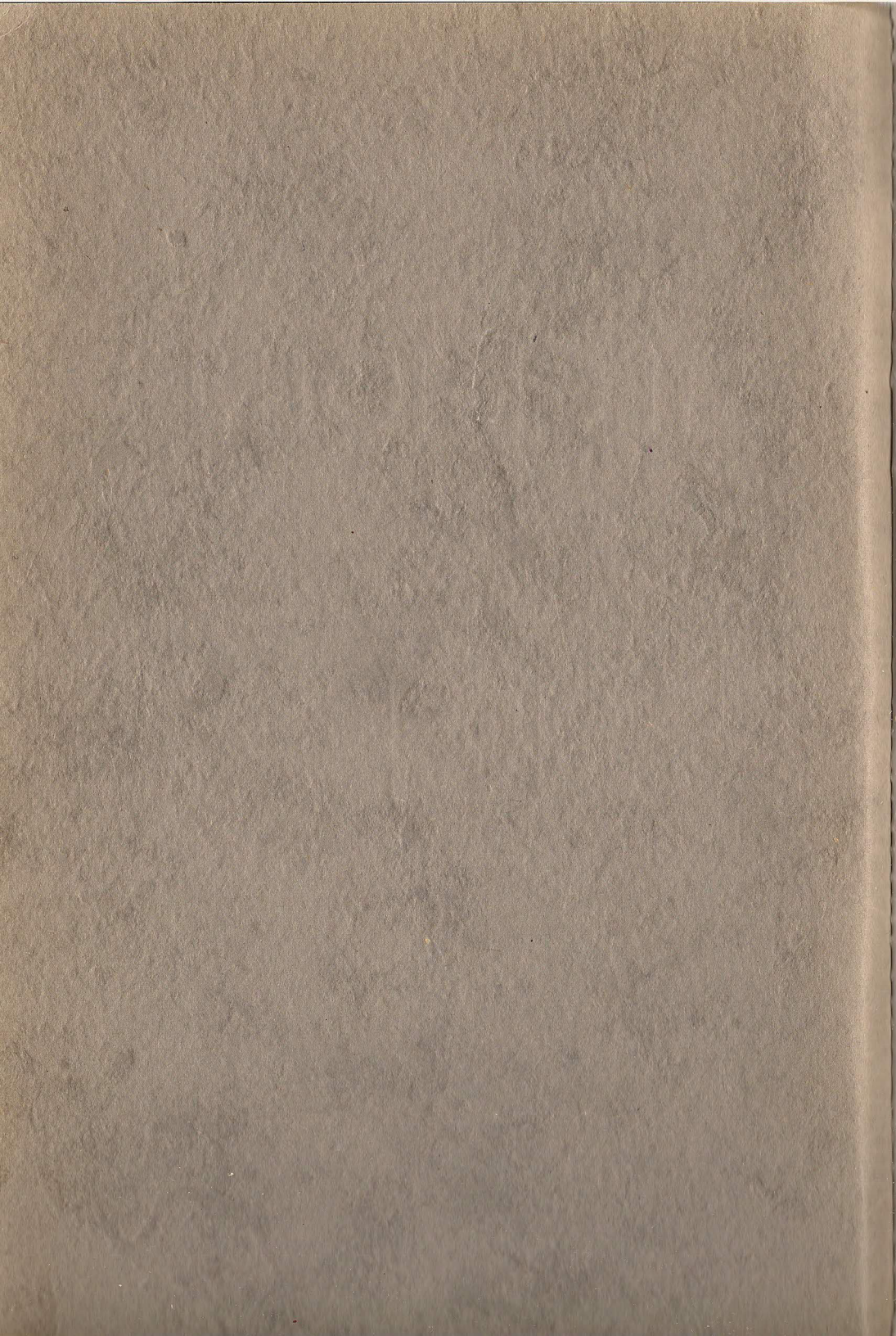


STEGEHOLM





ADA RYDSTRÖM

STEGEHOLMS SLOTTSRUIN

I ORD OCH BILD

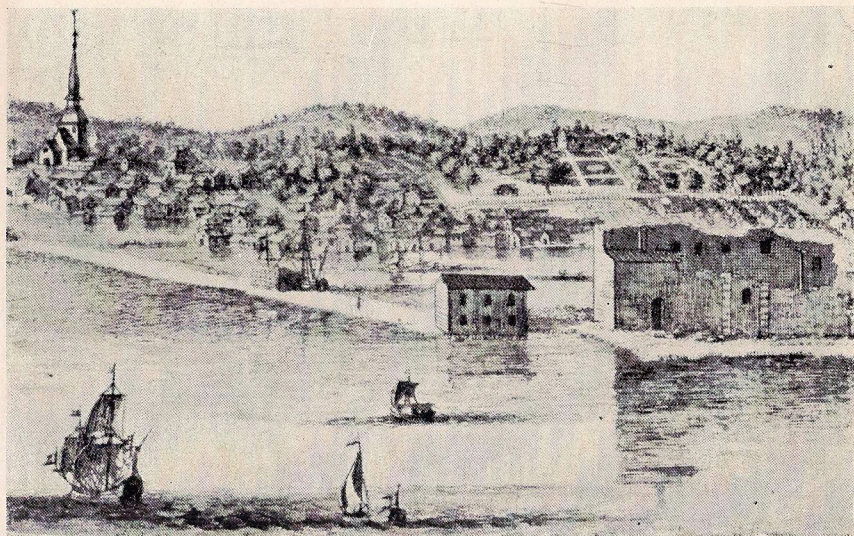


ANDRA UPPLAGAN

VÄSTERVIKS
KOMMUNBIBLIOTEK

86. -05 -01

EXP. 5 JAN 1987

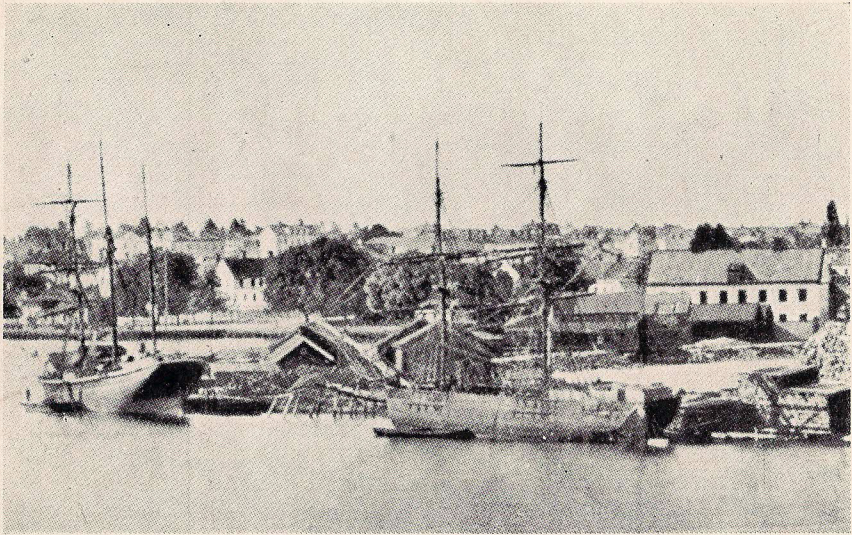


Stegeholms slottsruin från början av 1700-talet

Det under medeltidens slut ofta omnämnda slottet Stäka-
hus, Stäkeholm eller Stegeholm var en fast borg vid
det grunda och trånga vatten = Stäke — och det sund =
lööt eller Stäkelööt, där n. v. Gamlebyviken sköt in från
Östersjön mot det gamla vikinganästet, sedermera köpstaden
Västervik, d. v. s. gamla Västervik. Denna köpstad kallas nu
Gamleby och ligger 2 mil längre in i landet från nya Västervik.
Namnet Gamleby är en sammandragning av orden Gambla
byen = gamla staden.

Troligen anlades fästet av hertig Albrecht af Mecklenburg,¹
måg till den i Nyköping ihjälhungrade hertig Erik Magnus-
son, som vid sin död lämnade 2:ne barn — sonen Magnus,
som blev konung i Sverige och dottern Eufemia gift med ovan-
nämnde hertig Albrecht samma år, 1335, som brodern gifte sig
med Blanche av Namur.

Till konungens kröning i Stockholm år 1336 kom även det
unga härskarparet från Mecklenburg och fick alltifrån denna
tid ett olycksbringande inflytande i Sverige, där deras följe av
utländska lycksökare, både riddare och sjöfarande, ofta kända
under namnet Garpar, med list och våld bemäktigade sig allt
flera orter i vårt land. När konung Magnus blivit fördriven



Slottsholmen med Stegeholms slottsruin

från tronen av sin systerson Albrecht, vartill dennes fader med stora penningbelopp bidragit, fick denne, i ersättning för dessa, flera svenska fästen i pant, vilka han sedan överlämnade till sina landsmän. Bland dessa orter nämnes nu Stäkeholm för första gången i historien.

Borgen var avsedd att utgöra ett lås för inloppet till gamla Västervik, men som nyckeln till det låset ej sällan innehades av utlänningar, så hade dessa fri tillgång till staden och orten däromkring, där de från det berg, som ännu kallas Garpedans ovanför Gambla Byen behärskade densamma.

Bland innehavarna av Stäkeholm nämnes av Styffe år 1370 Henrik Parrow "riddare af Stäkeholm". Den 29 sept. 1370 mottogo bröderna Ummereise av hertigarna av Mecklenburg "dat hus to Stekeholme, de stad to Westerwik und dat land to Thust".

Sedan hertigarna återfått det slottet tillhörande länet, pantsatte de detta till riddaren Henrik Molteke år 1373. Vid hertig Albrechts död blevo alla hans svenska besittningar övertagna av Bo Jonsson (Grip).²

Då Bo Jonssons arvingar år 1399 gjorde slutuppgörelse behöllo de Stäkeholms län som pant av kronan sedan de till

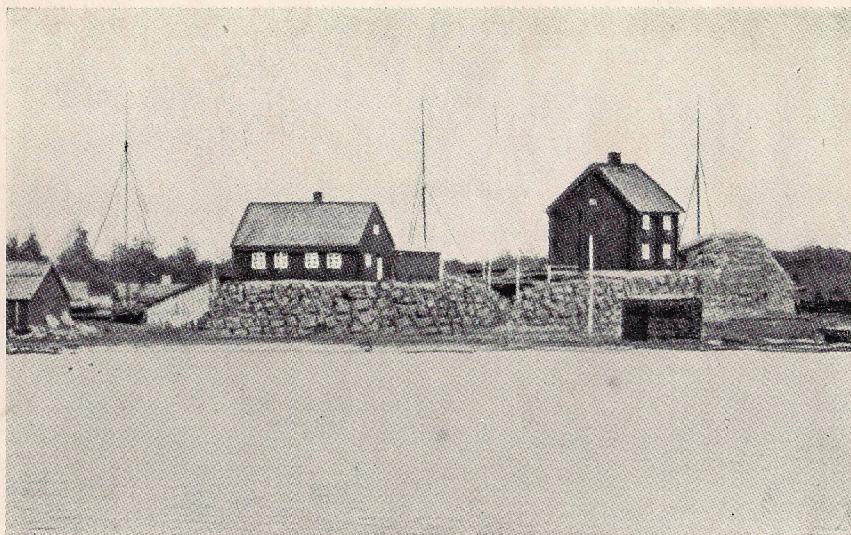


1880 -
i början av 1800-talet

drottning Margareta avträtt det mesta av sina andra besittningar. Bo Jonssons änka Margareta Dume, omgift med riddaren Bengt Niklisson (Lejonansikte) och hennes styvson Knut Bosson (Grip) innehade det till en början gemensamt, men efter Knuts död kallades Bengt för hövitsman på Stäkeholm, till vilket då som län hörde "Tyust, Kind och Ydhræ".

Att Stäkeholm varit bebott av Bengt och Margareta finna vi av ordalagen i Margaretas testamente,³ som är skrivet den 4 sept. 1409, då hon: "på sin sottosang i Wæstiewiik liggir, thogh aw mina sinne, skæl, minne oc undirstandilse swa fwkcomliko godh oc stark som thæ iak aldra helbridoghast warith haffwer, for thy i nærvaru godhre manna miins skrip-tofadhers herre Pædhers, kirkioherra i Loptom, kanikx i Lynk-punge, minna magha Detlefs Bylow, Albrietis Styka oc minna dotter Margareta Bos dotter" — — —.

Det vidlyftiga testamentet innehåller stora donationer till kloster och kyrkor, fränder och vänner. Särskilt lägga vi märke till följande: "iak giffver minna dottor Margitte min silkisbonadh, item mitt bæsta gulthaken, item ær i *fataburen oppa Stækaholm i kistone ther* — — — i liggia æn liten silff bolck, han gaff biscop Thord minne dottor Margitte tha hon cristnadis, han ær henna egin.

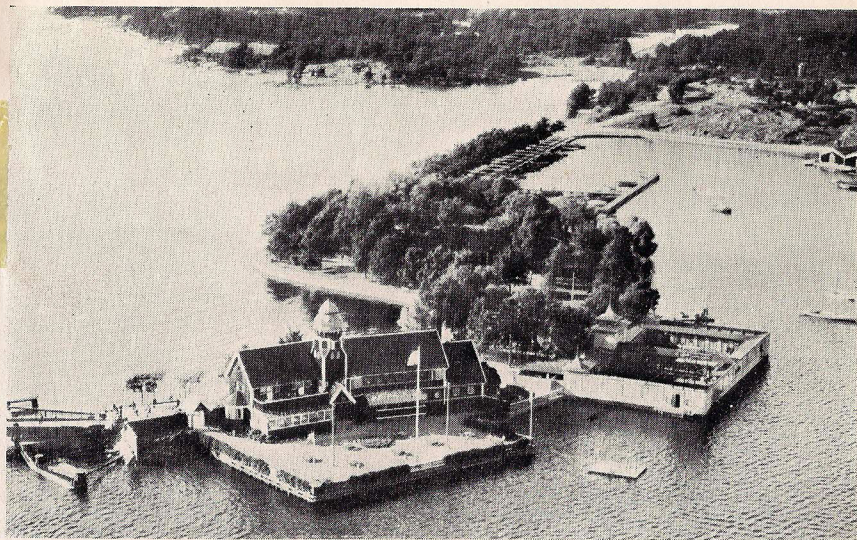


Stegeholms slottsruin från 1880-talet

I samma fatabur æra II kronor, the mindre høre minnæ for:de dottor til forthy hona gaff hænne skaffarin oppa Marienborgh, item herrn Pædhare i Lofftom minom scriptofadher giffver iak min nya swarto kiortil meth fodhreno ther wnder sither“ — — —.

År 1419 fick Bengt Niclisson (Lejonansikte) jämte de övriga arvingarna avstå sin rätt å slottet och länet Ståkeholm till konung Erik, som då synes ha lämnat det till Albrecht Styke. Denne Mecklenburgare var gift med Adelheid Grip, adoptivdotter till Bo Jonsson, men naturlig dotter till Margareta Dumes broder. Albrecht Styke skaffade sig gott fotfäste i Tjust, ty det var han som år 1422 inköpte jord av Lofta kyrka och byggde Nygård vid Gamlebyvikens översta ändpunkt samt fick Mem (n. v. Kasimirsborg) i mansbot för en av sina män, som blivit av Mems d. v. pantinnehavares, Nisse Pederssons man, ihjälslagen på Ståkeholm.

Då vi lägga tillsammans det ena med det andra erfara vi huru på Ståkeholm fanns både gemak och fina täcken, präktiga kläder och smycken i kistor och fatabur samt också nog hölls gillen, vilka icke alltid slutades fredligt, när ruset stigit kämparna åt huvudet, utan där blodiga uppträden förekommo,



Flygfoto över ruinen med restaurang Slottsholmen A.-B. Aero Material A.-B. H. 2052

som skaffade slottsherren t. o. m. en stor gård i mansbot av den dödade tjänarens herre.

Ännu låg slottet ensligt på de grund och skär, som av flera smala vattenvägar upp mot gamla Westerwik skiljdes åt. Säger finnas som berättar huru de fartyg som seglade hit upp lastade av sin ballast på dessa grund och så bildade de små holmar varöver nu den s. k. Norrlandsvägen går in till staden. Säkert är att de bråddjup, som gå tätt intill vägens sidor, giva stöd åt den åsikten att man redan tidigt med konst avstängt inloppet till den gamla staden.

År 1433 befallde konung Erik XIII:de att staden Westerwik skulle flyttas till Stäkelööt för att njuta skydd av borgens närhet. Kungens danska fogde Lage Röd på Stäkeholm anvisade byggnadsplatser och kungen gav staden flera goda privilegier.

Men den ro som den nya staden skulle njuta tycktes ej vilja komma, ty nu började en tid av ännu skarpare inbördes strider i landet. Redan följande år måste borgen uppgivas till den bondehär från trakten, som anfördes av Engelbrechts underbefälhavare, vilken med Bo Knutsson Grip från Vinäs och Karl Knutsson Bonde från Fågelvik i 6 veckor belägrat densamma.



Stegeholms slottsruin

Snart återtog dock konungen slottet och ditsatte till hövding sin kammartjänare Olof Finne, om vilken Sivers i Västerviks historia säger att "han icke var den bästa brodern". På sitt erövringståg från Stäkeborg till Stäkeholms skär plundrade kungen och hans här de fattiga bönderna på både deras kreatur och andra ägodelar.

År 1436 blev Karl Knutsson riksföreståndare och nu måste Finne överlämna Stäkeholm till hans anhängare Bo Knutsson Grip, som i spetsen för Tjustborna erövrade detsamma. Sedan hade slottet ömsom svensk- och dansksinnade hövitsmän.

Under de följande 15 åren tycks nu slottet och staden ha fått vara i ro, men redan år 1452 kom Olof Axelsson Tott och Magnus Gren, efter ett misslyckat försök att intaga Stockholm, och brände upp den knappt 20-åriga staden, fastän Stäkeholms besättning och bestyckning med litet större god vilja borde kunnat skydda den. Staden själv försvarade sig dock tappert, då dess borgare fällde 60 fiender och själv blott förlorade 2 män. När de till slut sågo hela sin stad i lågor flydde de på båtar dit, där de förut gömt sitt bästa gods — så berättar den gamla rimkrönikan.

Efter slaget på Brunkeberg år 1471 blev Stäkeholms d. v.



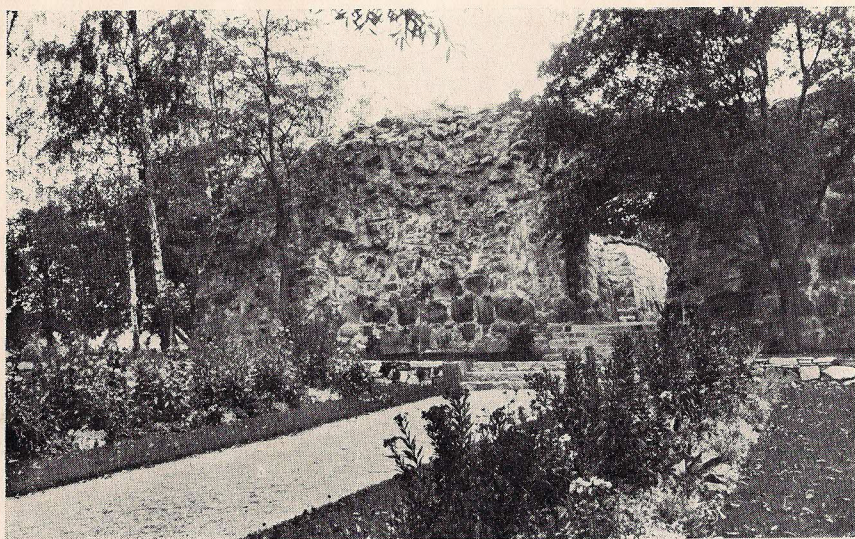
Stegeholms slottsruin med restaurangen

danskvänlige hövitsman Erik Karlson Wase utsatt för en allvarlig belägring och måste slutligen uppgiva slottet till Erik Eriksson Gyllenstjerna på Fågelvik.

År 1497, sedan konung Hans fått Kalmar i sitt våld, hylades han av Arvid Trolle och Nils Bosson Grip på hela rådets vägnar som Sveriges konung och fick sig rikets fästningar, bland andra Stäkeholm, antvardade.

År 1500 firades i nya Västervik⁴ ett ståtligt svenskt-danskt bröllop mellan riksrådet Sten Christersson Oxenstjerna till Sahlestad och Lagnö och Pernilla Nilsson av danska Sparreätten.

Efter alla dessa slitningar mellan svenska och danska hövdingar kom ett ännu svårare olycksöde över Stäkeholm med år 1517. Slottet innehades då av den svensksinnade väpnaren Johan Arendsson Ulf. Denne satt vid pingsttiden i god ro på borgen med sin vackra och goda husfru Agnes Knutsdotter Båt och deras fyra små barn, och föga anade man någon fientlig påhälsning, då plötsligen danska flottan blev synlig i skären på resa till Stockholm. Sin väg dit betecknade den med härjningar och mord, värdiga dess härskares, Christian Tyrann sinnelag. Stäkeholm fick den första påhälsningen. Stora

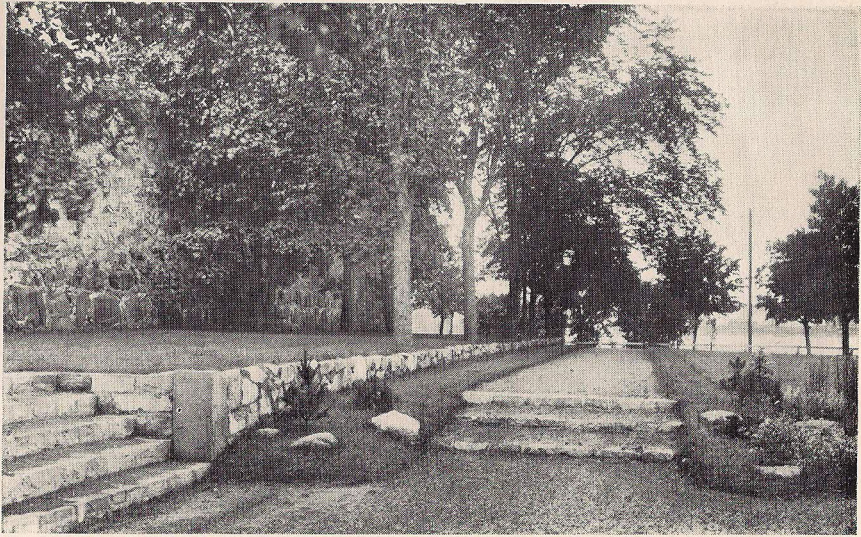


Portalen till Stegeholms slottsruin

Rimkrönikan berättar hur danskarna begagnade sig av vedupp-lagen kring slottet, som de bredde ut runt kring dess murar, varpå veden antändes. De gamla träbyggnaderna inom slottsmurarna beskjötes med brandpilar och fyrbollar. Allt stod snart i ljusan låga. Hövitsmannen blev, då han sökte bryta sig ut, sårad och tillfångatagen, hans hustru och barn delade besättningsen och den ditsflyktade ortsbefolkningens öde — att kvävas av röken eller brännas upp. Hans lilla son, som med fadern sökte fly, blev av danskarna genomborrad av hillebarder och inkastad i lågorna.

Sedan slottet ödelagts kom turen till staden, som plundrades och brändes på samma grymma sätt, trots den hjälp som sändes från orten, då Nils Mattson i Hasselby kom från Lofta med 80 handfasta män till slottets och stadens undsättning. Nils blev själv sårad och hans folk nedhuggna eller skingrade.⁵

Man kan ej undra på om det nya Västerviks innevånare blevo förskräckta och modfälda av alla de olyckor, som i slag på slag träffade dem och att de ångrade sin flyttning från Gamla Västerviks mera undangömda läge. När Gustav Wasa kommit till regeringen och ränsat landet från utländskt förtryck begärde nya Västerviks borgare att få återflytta till sitt gamla hem.

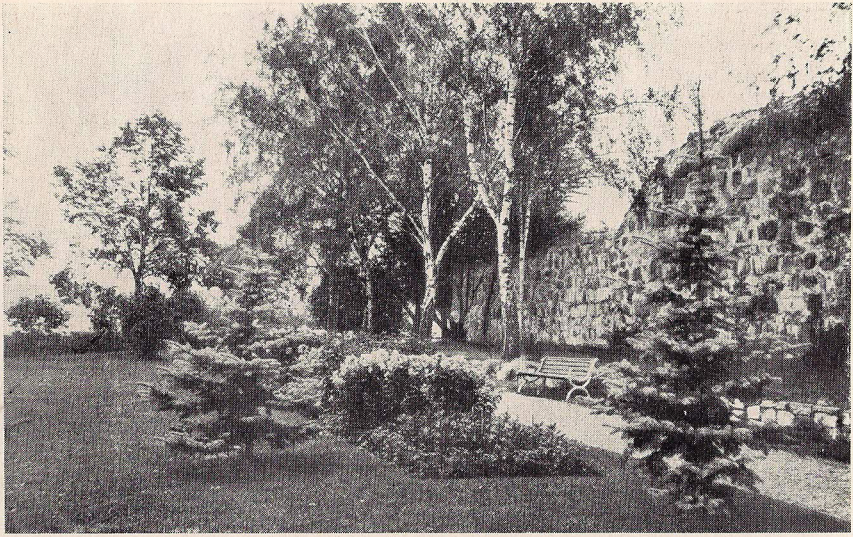


Parken kring Stegeholms slottsruin

Den kloke konungen avslag denna begäran och gav i stället staden utrymme, landsägor och nya goda privilegier, så att den därav gynnad, snart blomstrade upp nedanför det åter iståndsatta slottets murar. Stadens skeppsbyggeri och traktens ståtliga ekar omhuldades redan från denna tid av regeringen. De rika fiskena och landsägorna lämnade goda bidrag till innevånarnes uppehälle.

✓ Nu följde en lugnare tid för slott och stad. Slottet påbyggdes och förbättrades. Enligt Handlingar rörande Skandinaviens historia 19 delen, tryckt 1834 i Stockholm, utgjordes dess starkaste del: "av ett stort torn med fasta murar och flera våningar med små tinnar. Invid tornet lågo några små trähus, avsedda till hostäder för besättning, till uthus o. s. v. Tornet och samtliga husen omgävos av en tjock ringmur".

Av de särskilda rummen på Stäkeholm omnämna urkunderna blott "stugan", d. v. s. det rum där man vanligen tillbrakte dagarne, "förstugan", ett yttre väntrum, "herberget" och "kammaren" — sovrummet, "frustugan" — fruntimrens rum om dagarne, "borgstugan", där besättningen hade sin samlingsplats. Dessutom talas om flera källare, om "stegerhus", (kök) brygghus och smedja.



Parti av parken kring slottsruinen

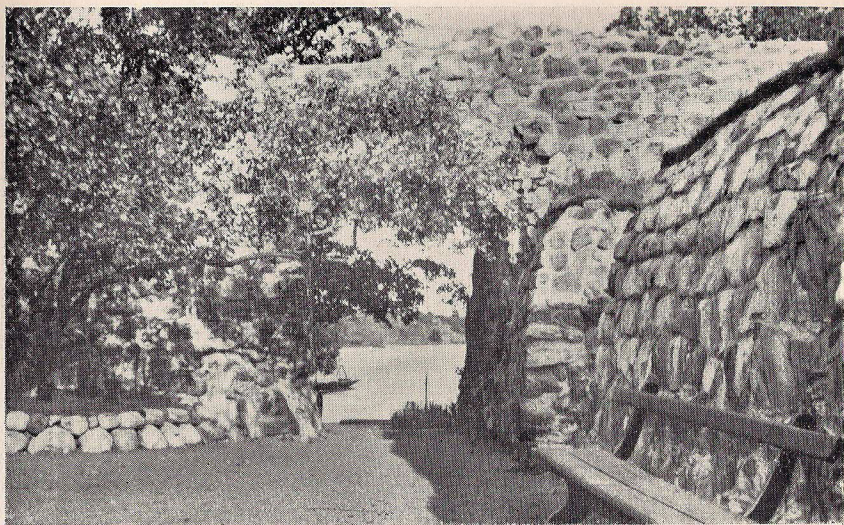
Slottet hade egen brygga. Det var under medeltiden utrustat med goda vapen för denna tid, men ju mera artilleriet utvecklades, ju mindre blev slottets styrka i detta avseende.

Ett inventarium från början av 1500-talet uppger att slottet ägde 4 stenbössor samt 4 större och 4 mindre "skerpentiner" eller sammanlagt 12 kanoner.

Kort före reformationen fanns vid Stäkeholm, enligt biskop Brasks egenhändiga anteckningar, 2:ne kapeller: "Capella Stegaholm och Capella S. Ieorgii curiæ Stegaholm".

Slottet hade präktiga källare i den höga sandås, som finnes i början av det s. k. Norrlandet. Ännu finnes ovanför densamma djupa försänkningar i jorden, som äro lämningar av slottets fiskdammar. Slottets ladugård var, liksom dess "kålgård" belägen på Norrlandet, varom ännu de gamla namnen minna. Och ännu växer vid backen nära "kålgårdsviken" mannaörten "Sambucus ébulus" varom sägnen vet förtälja att den uppkommer av mannablod. Att denna sällsynta växt i allmänhet finnes vid gamla ruiner är en sanning, ehuru vetenskapen påvisat att den blivit hit införd från främmande ort.

I 1618 års anteckningar i Kammar Kollegiets arkiv läsa vi om Stegeholms hästbete: "Öde en gård Horn med thess egor

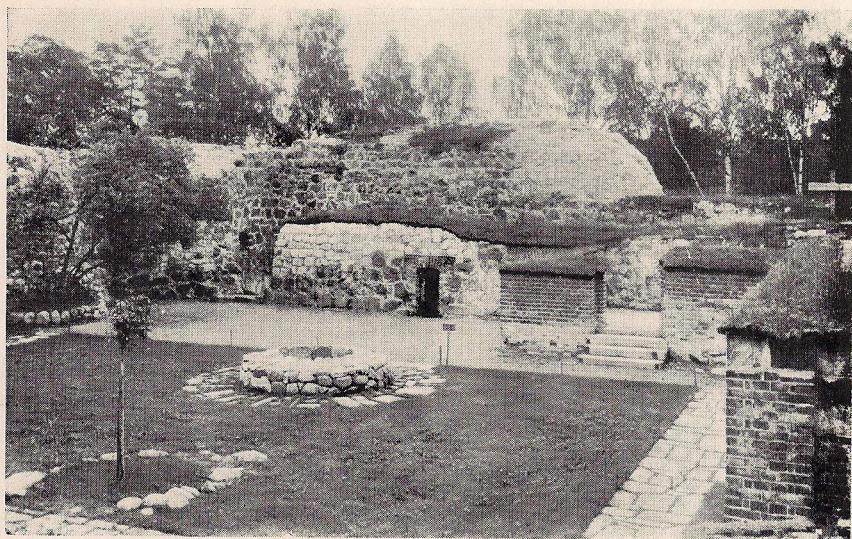


Slottsruinens portal sedd inifrån

haffver varit fordom hästbete under Stegeholm“. Sedan Ståkeholm år 1521, genom Hans Skrivares belägring, kommit under Gustaf den Istes väldet var det för alltid slut med dess danska hövitsmän.

Vid Erik XIV:s kröning 29 juni 1561 i Uppsala instiftade han, som bekant, greve- och friherrevärdigheterna. Till greve nämnde han då Svante Sture, son av Sten Sture d. y. och Kristina Gyllenstjerna. Den 11 juni 1562 fick greven Stegeholm med staden Västervik och tillhörande gårdar, som räntade 700 mark, till grevskap.

När Sturarna mördats i Uppsala och Erik avsatts, gav konung Johan, vid sin kröning i Uppsala 1570, sin moster fru Märta — vanligen kallad kung Märta — förbättring av hennes grevskap med 19 socknar i Småland tillika med andra lägenheter.⁶ “Grevinnan skulle det behålla i sin livstid, men skulle det ärvas av äldsta sonen, så länge någon av manslinjen var övrig: yngre bröder skulle nöjas med en anständig summa penningar och döttrar med brudskatt. Modern, om hon levde, skulle föra förmynderskapet för äldsta sonen; i brist av nära anhöriga ville konungen det vårda; om alla söner voro döda och modern levde skulle hon besitta grevskapet så länge



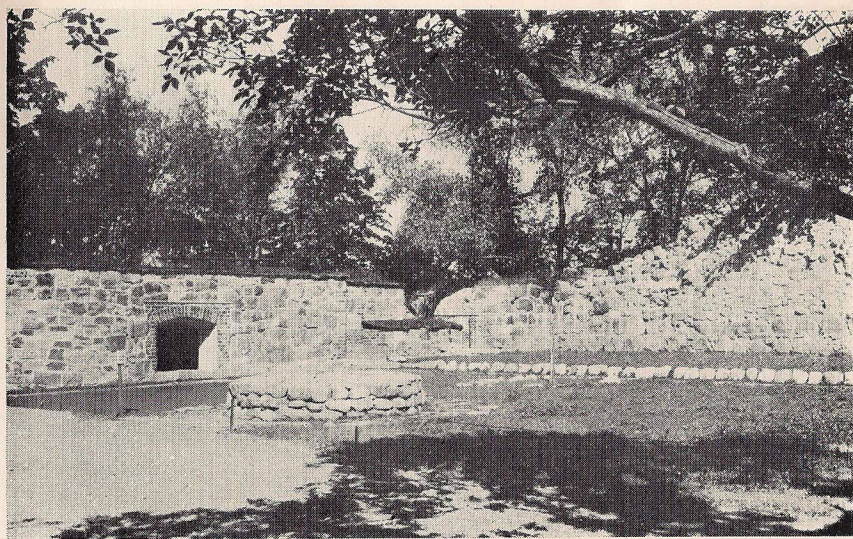
Borggården. Sydöstra delen efter utgrävningen

hon var änka; om allenast döttrar voro till, kunde de ej få, förutom titulen, mer än ett års ränta vardera; sedan skulle grevskapet hemfalla kronan. Ingenting fick från grevskapet avsöndras, ej heller natur förbyta. Tullen vid Västervik skulle tillhöra kronan. Greven hade ingen jurisdiktion över adeln som i grevskapet bodde, men eljest egen domstol över alla mål med dess sakören, undantagande Edsöresbrott“. v. Dipl. Com. Stur. Ms.

Sturefamiljen bodde mest på Hörningsholm och styrde sitt greveskap genom fogdar. Att dessa av en så dugande och myndig kvinna som fru Märta hade god tillsyn och täta besök kan man vara viss på. I Tjustras domböcker från denna tid förekommer ofta "grevinnan på Stegeholm", som part i det ena och andra målet.

Enligt Anrep dog hon på *Stegeholm* den 15 jan. 1583. Hennes lik fördes till Uppsala och begravdes i dess domkyrka hos man och barn.

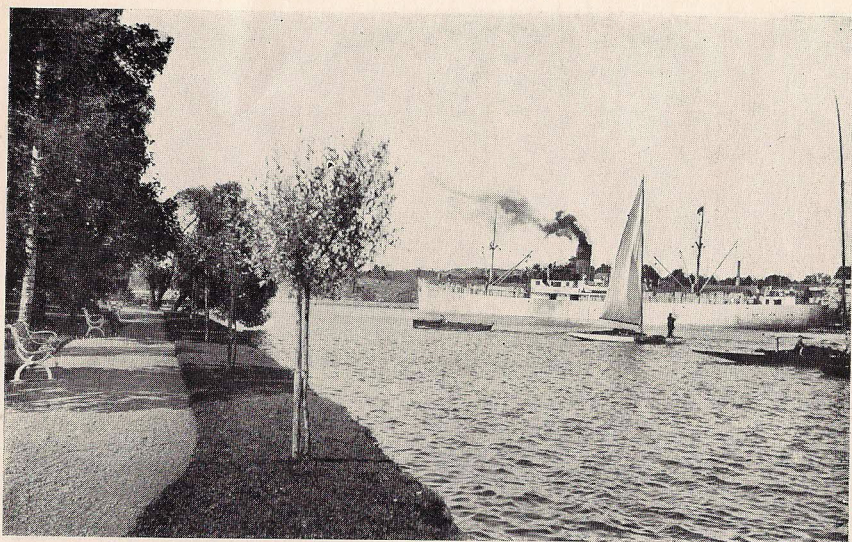
Märtas son Mauritz blev, efter moderns frånfälle, greve till Stegeholm och Västervik, friherre till Hörningsholm och Tullgarn, herre till Eksjö och Örboholm. Efter vidlyftiga utländska resor, då han t. o. m. hos påven uppvaktat och med heder



Borggården. Norra hörnet efter utgrävningen

undfångats, hemkom han, blev riksråd hos kon. Johan, men dog redan år 1592. Med sin fru Anna Horn hade han en son Svante d. y., som var den siste Sture av Natt och Dag linien. Han avsomnade, enligt Anrep, 3 april 1616 i *Västervik* och begrovs följande år i Sturegraven i Uppsala, då hans vapen där nedlades. Hans änka Ebba Lejonhuvad gifte 1618 om sig med greve Clas Horn och då kom grevskapet under kronan igen, ty Svante Sture efterlämnade endast en dotter Anna g. m. Johan Oxenstjerna.

Under greve Svantes tid kom i juni 1612 Gert Rantsow med en dansk styrka från Kalmar uppåt svenska landet för att i Jönköping möta sin konung, som på Sveriges västkust erövrat Elvsborg m. m. Rantsows tåg gick erövrande och plundrande först till Öland och så till Vimmerby. När danskarna funno innevånarna här bortflydda och staden öde sände de trupper till *Västervik*, att där få livsförnödenheter, men funno även denna stad tom. Danskarna brände då staden och kyrkan och besatte Stegeholm med 500 man, som där i 3 dar levde "lusteligen" med allehanda våldsamer under härjningar i orten. I en gammal jordebok på Blekhem anmärkes från detta olycksår t. ex. om Skvagerfall och dess bebyggare: "I fattig



Parti av parken vid slottsruin

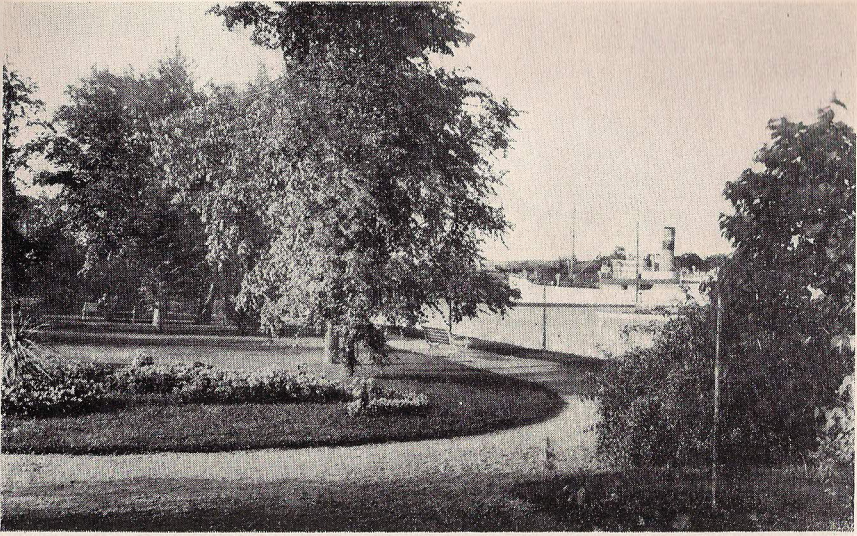
änkia. Mannen slagen af fienden. Boskapen slaktad af den-samma“. Och om Gäddeglo: “Säden förtrampad av fienden. Folket bortflydda“ o. s. v. Sivers säger i Västerviks historia att stadens innevånare mestadels flydde till Rödsle skog, där dess kyrkoherde Welam Månsson av förskräckelse sjuknade och dog.

De källarruiner på Källarholmen i den lilla sjön Maren vid n. v. S:ta Gertruds sjukhus som ännu finnas kvar, anses som lämningar av de gömställen där Västerviks innevånare under dessa olyckstider fördolde sin bästa egendom.

Rantsow och konung Christian fingo dock aldrig mötas i Jönköping, ty då kungen kom dit var Rantsow redan snöpligen från vår ort bortkörd. Tjustborna hade nämligen fått hjälp, dels sjöledes av den tappra Peder Mikelsson Hammar-skjöld, dels från Östergötland.

Den förste Hammarskjöld och den andre kung Gustav voro då ett värn för vår ort och vårt land. Ännu ha vi män och kung av samma namn och ännu hoppas vi värn och hjälp av deras fosterlandskärlek och samfällda arbete.

Då kronan nu övertagit Stegeholm blev år 1626, enligt Tjusts domböcker, slottet med hus, ladugård och $13\frac{3}{4}$ hem-



Parti av parken vid slottsruin

man ladugårdsgods i Lofta socken med räntor och utskylder upplåtet åt Paridon v. Horn och Welshuisens arvingar. Denna förläning förpantade sedan Jörgis Picht av nämnda herrar. 1645 var Henrik Meyer därav innehavare.⁷

Paridon v. Horn var en holländare, som i början på 1600-talet med Welshuisen byggde ekskepp och handlade med spannmål samt låg i stora förhandlingar med svenska kronan om anskaffande av örlogsskepp m. m. Han är stamfader för den i Sverige adlade, men ej introducerade ätten v. Horn.

År 1646 gynnade drottning Christina skeppsbyggeriet i Sverige med nya privilegier, varibland det första och anseiligaste sattes i stånd i Västervik år 1644.

År 1649 resolverade konsistorium: "att Stegeholm skulle betala tionde till pastor i Lofta i stället för till Västervik".

År 1651 gjorde hon fältmarskalken Hans Christoffer von Königsmarck, guvernör över furstendömet Bremen och Verden till greve.⁸ "Han fick stå tillika till Grefskap Cronones hus och Ladugård, Stegeholm i Tjusts Härad med underliggande Gods och Gårdar. Han skulle ock skriva sig Grefve till Wästervijk och Stegeholm". Genom sina bedrifter i 30-åriga kriget, ej minst Prags erövring 1648, var han värd drott-



Parti av parken vid slottsruin

ningens tacksamhet. Vid drottningens kröning red han vid drottningens vagn och uppbar, även med de andra generalerna, tronhimlen över majestätet. På Gustaf Adolfs staty i Stockholm sattes Königsmarcks bild på piedestalen tillika med Wrangels, Banérs och Torstenssons. Denne lysande krigshjälte, som genomgått oändliga dödsfaror i olika fälttåg, dog av kallbrand i en opererad vårta år 1663.

“Hans porträtt visar idealet av en härförare — en stolthet, som tilldrager vänner, imponerar på underlydande, förskräcker fienden. Utomordentlig kraft ligger i hans bild, såsom i hans historia“.⁹

Königsmarck fick Stegeholms grevskap med underliggande gods och lägenheter i 15 socknar, nämligen “gambla Westervik, Lofta, Loftahammar, Gladhammar, Törneswalla, Hiortö, Edh, Hallingsberg, Odenswij, Locknewij, Blackstadh, Dalhemb, Tryserums, Uchna och Hannäs“ för sig och sina manliga arvingar. Över Västerviks stad hade han samma rättigheter som andra grevar hade över sina städer, dock så, att staden var oförkränkt i sina privilegier. Han fick uppbära konungens, kyrkotionde samt sakören och häradshövdinge-rättigheter — dock så att han laglydige, menige man förskaf-

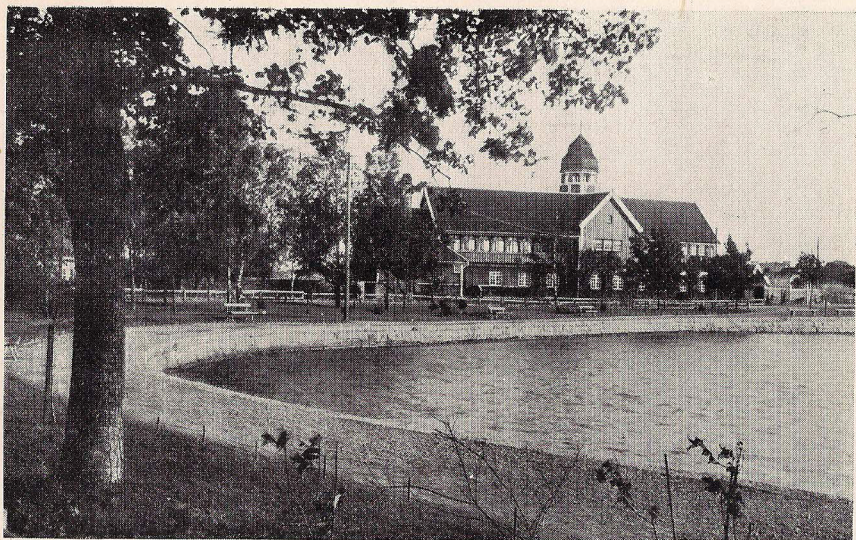


Båthamnen från Slottsparken

far lag och rätt, enligt Sveriges lag. Majestätsbrott och andra grova missgärningars bestraffande hade regenten sig förbehållna.

Greven fick icke pålägga större skatter och tunga på sina undersåtar än på kronans. Rusttjänsten presterades lika som av annat frälse. Av bergverken skulle greven giva kronan en viss skatt efter de olika metallernas värde. Att slå eget mynt medgavs icke greven. Grevskapet skulle gå från far till äldste son, dock med villkor att denne sig tro- och ärligen, såväl mot konungen som mot sina föräldrar uppför, annars går grevskapet till närmaste rätta arvinge, som dessa förbindelser uppfyller. Om någon av grevarna högmålsbrott beginge, förfölle grevskapet under kronan igen. Om endast kvinnliga arvingar finnas, njuta de ett års ränta av grevedömet innan det till kronan återgår. Moder vare förmyndare för omyndig son. Barnlös greveänka njute grevedömets inkomst så länge hon ogift är. Yngre bröder utlösas med en summa penningar till deras framkomst i livet, döttrarna få brudskatt av grevedömet.¹⁰

Som de europeiskt namnkunniga grevarna Königsmarck mest voro upptagna av egna eller Sveriges utländska företag, voro de



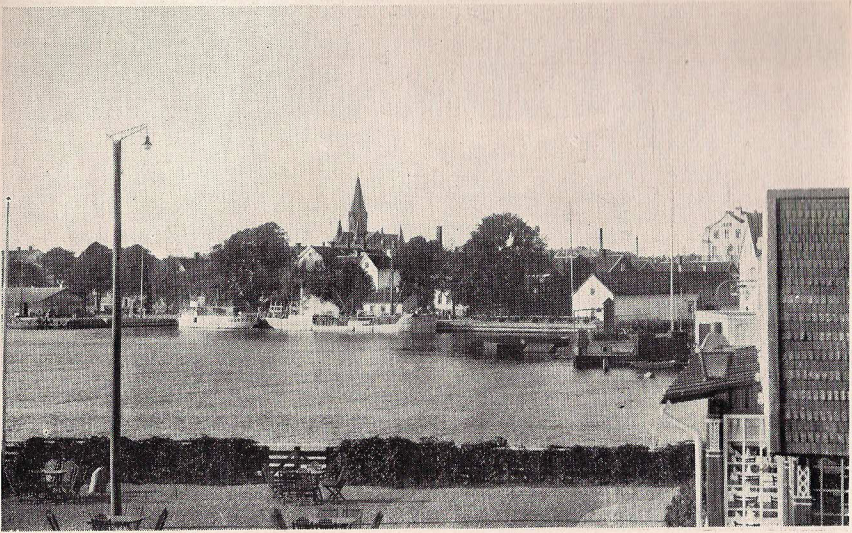
Restaurang Slottsholmen

sällan inom sitt grevskap, vilket styrdes av deras hauptmän eller hövitsmän på Stegeholm. Bland dessa märkes Joachim Heinrici som, enligt påskriften på sitt ipitaphium i Västerviks kyrka kallas Medic. Lic. och Director Comitatus Westerv. Han dog 1671.

Vid Hans Christoffer v. Königsmarcks död 1663, ärvdes grevskapet av hans äldste son Conrad Christoffer. Han var svensk generalmajor och vice guvernör i Bremen och Verden, gick sedan i holländsk tjänst som generallöjtnant och blev döds-skjuten vid belägringen av Bonn 1673. Gift med fältmarskalcken Wrangels dotter hade han med henne fyra barn — alla märkvärdiga genom lysande levnadsbanor, begåvning, skönhet, lärdom, äventyr och förbindelser.

Hans äldste son Carl Johan dog 1786 ogift i Grekland och begravdes på samma gång som sin store farbror, krigshjälten Otto Wilhelm, i familjegraven i Stade i Bremen 1688.

Königsmarckarnas minne hör historien till. Det präktiga palats av sten som de, i det gamla förfallna slottets ställe, uppbyggt vid Stegeholm, försvann snart, ty år 1677, då danskarna och holländarna tillsammans på ett omänskligt sätt härjat och bränt hela det värnlösa Öland, vände de sig till fastlan-



Skeppsbron från Slottsholmen

det, uppbrände Strömsrums herrgård och sedan de i 8 dar vilat vid ön Jungfrun, seglade de till Döderhultsvik, som nedbrändes. De fortsatte därpå kusten uppför på samma sätt. Till Västervik kommo de den 1 och 2 sept. och lade då Stegeholms ståtliga slott jämte staden i aska.

Detta var sista gången någon fiende härjat här.

Enligt riksdagsbeslut 1655 hade Stegeholms grevskap bort till kronan reduceras, men på Carl Gustafs befallning fingo de så högt förtjänta släkterna Torstensson och Königsmarck behålla sina grevskap. År 1681 var hans son ej lika eftergiven; nu indrogs det rika grevedömet till kronan. Dess ägor lades dels till militiæbostället Stuverum, dels till andra gårdar.

I början av 1700-talet fanns ännu, enligt Sivers, på Stegeholms slott "det ansenliga husets fasta murar och afdelningar upp till taklaget, med fönster, gluggar och andra öppningar mest i stånd. Men då Westerviks kyrka på norra sidan skulle tillbyggas, så lämnades tillstånd att på slottet därtill nedbryta tegel, som ock till en del skedde".

Landshövding Hans Clerck i Kalmar hade i brev den 8 sept. 1693 givit kronobefallningsmannen Erik Bruun förslag om "ett parti bräders upkiöpande, at thermed någon del af Slottet, som



Aftonstämning över Gamlebyviken

beqvämligast vore, kunna betäckja, hvaruti om så tilträngja skulle, man under tiden kunde bo etc“. Sivers, som omnämner detta brev, förmodar att Clereks förflyttning från orten varit orsaken till beslutets uppgivande.

Slottet och holmen fingo alltmera förfalla. En mängd trähus och bodar för tjärhov och tjärufaktori, skeppsvarv och ballastplats prydde ej platsen. Inom slottsmurarna var en smedja anlagd och uppe på densamma tronade några rödmålade trähus.

På 1880-talet bildades “Sällskapet för Västerviks försköning“ och där verkade med livligaste intresse de gamla slottsherrarnas ättling grevinnan Adélaïde Lewenhaupt, född Sparre.

Nu borttogs alla skräpiga byggnader på den vackra Slottsholmen. Slottsmurarna förstärktes. Allt ordnades, planerades och förskönades. De vackraste planteringar av träd, buskar och blommor omgävo så småningom de grå medeltidsmurar, som ännu kvarstå och som, i denna fridens lustgård, minna om de allvarliga tider som varit och som vi, även med stora offer, för framtiden gärna vilja avvärja från vårt sköna, minnesrika kustland.

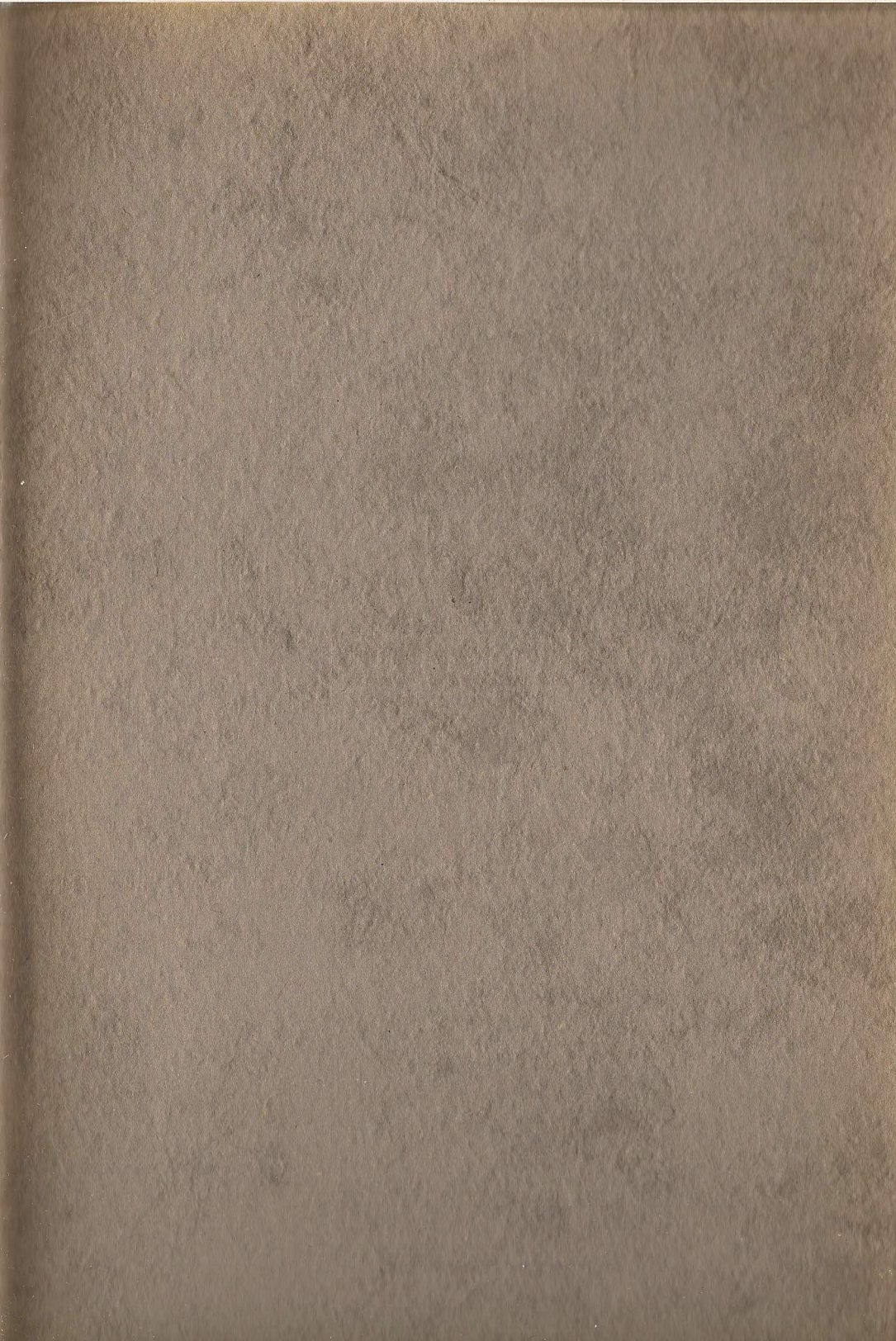
NOTER

- ¹ Styffe. Skandinavien under unionstiden, pag. 232.
- ² Styffe. Skandinavien under unionstiden, pag. 232.
- ³ Svenskt diplomatarium sid. 169 (N:o 143).
- ⁴ Anreps ättartaflor.
- ⁵ Bidrag till Skandinaviens hist. V. 593.
- ⁶ Dalin 111 del. sid. 5.
- ⁷ Sivers.
- ⁸ Sivers.
- ⁹ Svenskt biografiskt lexikon. Ny följd. 6:te delen.
- ¹⁰ Sivers Westerviks historia.



1952-03-18





45: -

Pris i kronor

Pris kronor 2: 50

Västervik 1933
A.-B. C. O. BKBLAD & Co
Boktryckeri